

GOTTMARCK, JOHAN

**Kantiska så kallade philosophien, ifrån des
själfgjorda obegriplighet utweklad, och til
sit verkliga innehåll updagad, af Johan
Gottmark. Stockholm, tryckt i Kumblinska
tryckeriet, 1796.**

Stockholm
1796

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- ➔ Få samma utseende och känsla som med originalet!
- ➔ Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- ➔ Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- ➔ *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- ➔ *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- ➔ Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> lla boken.

- ➔ <http://search.books2ebooks.eu/>

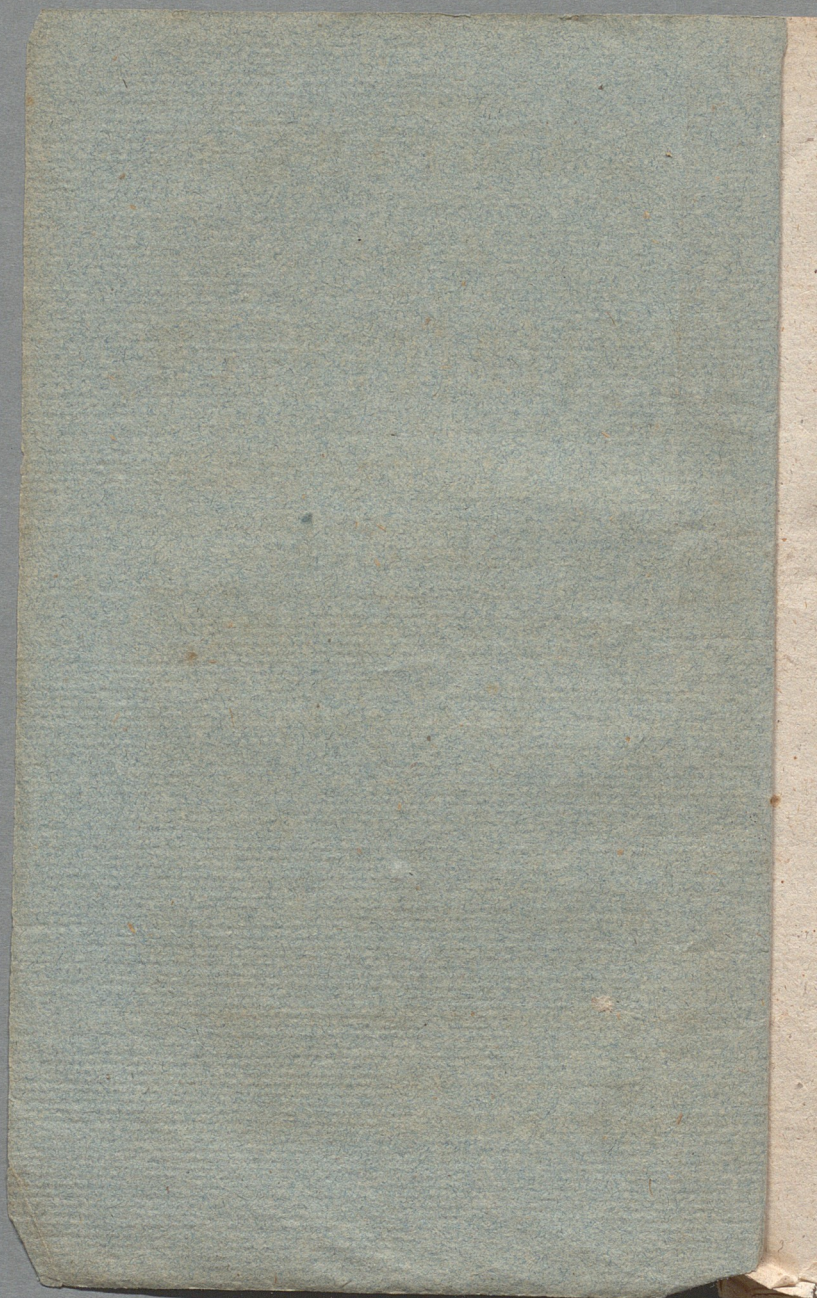
GOTTMARK, J.

Sv. Saml.
Filos
(R.)

1700-1889

1796

KANTISKA

Så kallade

Philosophien,

Äfrån des själfgjorda Obegriplighet

Utvecklad,

Och til sit verkliga Innehåll

Updagad,

af

Johan Gottmark.

SEDERHOLM,
Tryckt i Humblinska Tryckeriet, 1796.

*Nec artificioso ingenio, nec simplici verbo,
oportet decipere quenquam.*

ISIDORUS,

Til KANTISKA så kallade Philosophi-
ens Herrar Befråmjare.

Edert öfwerdrifna sätt at uphöja den Lä-
ran, som I här i Landet söken införa,
under yttersta förklenande af all gammal
Philosophie och förut warande Philosopher,
har satt mig i förundran. Jag har wäl
icke hunnit förwårfsa mig rättighet til det
Hedersnamnet Philosoph; men som jag likwäl
gått i Philosophernes Scholor, wet hwad
jag af dem har lärt, och hwad jag har at
tacka dem för, så anstår det mig icke at se
dem blifwa så ohemult lastade, utan jag nöd-
gas emot Eder, mine Herrar, taga deras
parti, aldeles som wore jag en ibland dem
själfwe.

I föregifwen „at det, som wi kunna få
„ngas Philosophice weta, hwarken är af nå-
„gon widd eller wisshet; — at det icke inne-
„håller et enda Begrep, som har någon til-
„lämpning til människans werksama lif; —
„at wi icke en gång inom oss själfwe warit
„wise om en enda Sanning, så at hon kun-
„nat

„nat ledas i bemis — icke heller formera och
 „en enda Grundsats, som varit pålitlig; —
 „at wi ännu mindre och imellan funnat fast-
 „ställa, hwad som i vår Philosophiska We-
 „tenskap är otwifwelagtigt; — at wi aldrig
 „ varit ense om en enda Sats, — icke en gång
 „de Moraliska Hufwudsanningar och Prin-
 „ciper; — at wi icke heller förmådt fastställa
 „männslighetens Intereße, utan ouphörligen
 „irrat och i våra Undersökningar om männi-
 „skans högsta Bestämmelse; — men at i det
 „stället hafwa wi sökt låra henne sådant,
 „som aldrig kan läras, af orsak, at människo-
 „förmått icke skall hafwa förmögenhet at
 „någonsin fatta och begripa sådana Ting; —
 „at wi gjort detta genom vår Metaphysik,
 „som af ålder icke skall varit annat, än et
 „Register på allmänna Sätser, utan Ande
 „och Lif; — at wi med sådan vår Philosophie
 „aldrig uträttat mer, än at wi til det hög-
 „sta förmådt göra Beswåret at låra henne,
 „til et nödwändigt ondt för våre Dårjungar;
 „— men at wi dermed aldrig funnat medde-
 „la dem någon verklig kunskap, utan idel
 „toma tankar, som icke haft något ämne el-
 „ler reel motsvarighet, utan likasom welat
 „tillskapa en annan werld; — at genom et så
 „frugtlost bemödande hafwa Philosopherne i
 „så många framflutna år, förgåfwes sökt
 „bringa sin Dårbyggnad til Wetenskap; —
 at

„at wi ännu icke fått den at förtjåna
 „namn deraf; — at människans högre Od-
 „ling således icke ens kan sågas wara af oss
 „börjad; — at wi icke en gång haft så myc-
 „ket förråd af Kunskaper, som fordrats til de
 „allmänna Wetenskaps-Grundernes utveckling,
 „utan hwilken de ej förr kunna, äfwen blott i
 „Begrepet, wara til; — at för sådan orsak
 „hafwa jämwäl de yttersta Grundsatser, på
 „hwilka wi byagt all vår Philosophie, länge-
 „sedan blifwit fullkastade, hwarestef hela den
 „swigtande Byggnaden äfwen skall hafwa
 „ramlat; — Imidlertid skola wi med alt
 „detta wårt så oförsvarliga förhållande haf-
 „wa wållat, at människan, ehuru hon skulle
 „wara den lyckligaste, likwäl befinner sig
 „wara den olyckligaste af alla Varelser, me-
 „delst af oss henne förelagda pligter, dem hon
 „aldrig kan uppfylla, et mål dit hon aldrig
 „kan hinna, och en nödwändighet af kunskap-
 „per dem hon aldrig kan förwärfwa sig.“ *)

Det kan icke undfalla någons upmärksam-
 het, huru J, Mine Herrar, härmed an-
 A 2 gripit

*) Alla dessa Utlätelser äro hämtade dels ur Erat-
 taten kallad Stycken til Beseämjande af väste-
 ta Begrep om Philosophien, utgifne af Herr
 Professor Boëthius; dels också af Herr Mag. Silt-
 verstolpes Litteratur-Tidning. Siffrad de följande.

gripit och förkastat ej allenast de Philosophiska Scholorna, utan ock alt det uplysta Wett och Förstånd, som hårtils varit och är i werlden; all Philosophie både Urens och Docens; all Regerings Klofhet, alt Domare-wett, och all den kunskap, som i alla slags Ambetens förwaltning utöfwas. Ty hwarifrån är det alt kommet, om icke från de Philosophiska Underwisingarne? Til hwilken skarpa Lära I jämwäl fogen en äfwen så skarp hotelse, eller tillsägelse om en Revolution, hwars like man aldrig sett i Philosophernes Rike, och en Reformation, som skall ifrån hufwud til fot om skapa hela vårt förehaftwande; hwars jämte I ock sätten en Preceptor öfwer oss, af hwilken wi skole få lära hwad som bättre är, än det wi hårtils så skamligen förwiltat oss med; blifwande han i detta sit Kall högtidligen af Eder installerad, då I försäkren, at, „sedan Behofwet af en total Reformation „i Philosophien stigit til det högsta, har ock „sent omsiöer des Tidehwarf lyckligen inträffat derigenom, at i dessa våra dagar en „Man framträdt, som haft få sine Li- „kar, — en Man, för hwars skarpa blick „Naturen med lydnad öpnat sina hem- „ligheter, — hwars stora Gnille gjort honom „til Wälgörare för alla tilkommande Seeler „— och hwars afunds fria Åra den tacksamma „Efterwerlden skall tolka — det är den Rätts- nigs

„nigsbergste Professore KANT — Han
 „skall hafwa stiftat en ny Philosophie — å-
 „dagalagt våra förra Kunskapers oduglighet —
 „samt bragt Philosophiska Undersökningarne
 „til den högd, at blott et fleg fordras för at
 „öfna den så länge och så förgåfwes efter-
 „sökta fullkomligheten.“

På dessa Edra ord, M. Herr, dock icke
 af förtroende til dem, ty de bära sit märke
 själfwa, utan af den brinnande lust, som de
 hos mig uptände, at få se det widunderli-
 ga Lärdomsfostret, den ofantliga Elefanten,
 som dessa så smållande och så högt öfwer alla
 skyn sig upresande bergen wille framföda,
 företog jag mig at studera det KANTiska Abra-
 cadabra, och oaktad all den ledsnad, som må-
 ste uthärdas, innan des obegripligheter kunde
 göras mig begripliga, släppte jag det dock icke
 förr, än jag war kommen riktigt under fund
 med själfwa den stora derunder förborgade
 hemligheten. Det felade ock icke, at jag ju
 då fick skåda Widunder, ja widunder öfwer
 widunder, som hoptals kommo framkrypande
 ur sina swepen, det ena lösligare och of-
 formligare än det andra. Jag förwånades
 altså wid besinnandet, hurudan den Wisdoms-
 skatt war, som blifwit så widt och bredt ut-
 ropad, och med så höga färgor afmalad;
 såsom ock huru jämmerligen de alle bedra-
 git

git sig på sin Måstare och Uppgörare, då de tagit KANTS Philosophiska Tasspeleri för at wara en ny och i allwarlig mening af honom tiltemtad eller stiftad Philosophie. Eder kända Lærdom och Bitterhet, M. Herr, frikallar wäl Eder, åtminstone hos mig, från mistanken at hafwa gjort det med allware, eller at kunna räknas ibland den fortänkta och lätttrogha hopen, som låtit så i grund besdraga sig; men som I likwäl med Edra oswanberörda Uttryck, samt öfriga förhållande i Edra Skrifter hafwen, jag wet icke för hwilken orsak, påklädt Eder et sådant sken af fullkomligaste Allware, så får det nu icke förtryta Eder, at jag söker bewisa, huru orätt äfwen det är gjordt, så wäl af Eder såsom KANTS Efterföljare, som ock af själfwe Uphofs mannen.

Jag will således först bewisa, at KANTS Philosophie icke är någon Philosophie, utan et Tasspeleri; och för det andra, at jämnwäl detta Tasspeleriet, så wida som det will synas och wara Philosophiskt, är et i högsta grad både omwärdigt och skadligt Uptåg. För at göra Processen med hågge delar ganska kort, hålft ingendera fordrar någon widlystighet, så frågar jag: Hwad är Huswudinnehållet och Summan af denna så kallade Philosophien? I hafwen själfwe recenserat KANTS huswud-

wudsakligaste Saker och meningar. Hvad är det nu för en Sak, som han dermed all-
 igenom drifwer? Hvad gör och hvad på-
 lyftar han? Är det något annat, än at rai-
 sonnera bort ifrån människan först den ena,
 sedan den andra, och slutligen alla de krafter och
 förmögenheter, som utgöra människo-själens
 förnuftiga wäsende, nekande at hon i själfwa
 verket äger dem, fastän hon sig det falske-
 ligen inbillat? Han påstår ju med Eder och
 I med honom, at människan icke skall hafwa
 några Moraliska känslor; icke något medwe-
 tande; icke någon Abstractions-kraft, det är,
 förmögenhet at skilja de sinliga Tingens hop-
 blandade Egenskaper ifrån hwarandra; ingen
 förmögenhet at lyfta tankarne öfwer sin-
 nenas krets, och genom Abstractions-gåfwan
 formera sig allmänna Begrep; ännu mindre
 någon Reflexions-kraft, det är, förmögenhet at
 samla dessa Begrep, jämföra dem med hwar-
 andra, för at deraf finna Tingens likhet och
 och olikhet til Natur och Egenskaper; icke hel-
 ler at finna deras Ordning och Sammanhang,
 samt huruvida de äro förbundne med hwar-
 andra såsom orsaker och påföljder, eller icke;
 alraminst tillåter han människan, at genom
 sådana förmögenheters tillämpning kunna gö-
 ra sig något begrep om Werlden i allmän-
 het, samt at af hennes betraktade oafhångig-
 het sluta til en Själffständig Gud och Skapa-
 re,

re, utan nekar i grund, at något mer än de
 til de sinliga Tingens blotta och bara före-
 ställning, samt de igenom våra Kropps sin-
 nen verkade känslor, höra människo-sjålen til.
 Hvad är nu detta annat, än at nekå männis-
 skans sunnda Förnuft? Ty när alladelar af en
 sak äro borttagne, så är ju ock det Hela til
 intet gjordt. Men så galen kan ju ingen
 människa wara, om än alla strufwarne woro
 lösa; derföre är ju klart, at det aldrig kun-
 nat wara KANTS alsware. Men om det
 ock wore alsware, så stiftar han ju der-
 med icke någon Philosophie, utan twärt om
 nekar sjelfwa möjligheten af all både gam-
 mal och ny Philosophie. Den gamla har
 han ju redan förkastat, såsom den der skall
 wara et null och et intet. Och huru will han
 få människan på nytt at philosophera, sedan
 han fräntagit henne själfwa det sunnda för-
 nuftet? Det ena med det andra bewisar ju
 handgripligen, huru hela upståget icke kan
 wara annat än et raillerie, et gåckeri och et
 Apespel, samt efter det göres med större an-
 stalter, listiga konstgrepp och et Charlataniskt
 utrop af sin merveilleusa Störhet, så må det
 ju tils widare hedras med namn af Tass-
 speleri, och jämnwål Philosophiskt, emedan
 det ghyllar med Philosophiens wigtigaste för-
 remål, och i synnerhet derföre, at det har
 spö-

9

spökat ut sig med wisa Philosophiska gränslä-
sarfwor, som genast skola det afslådas.

Nu ser jag wäl huru I torden inwända,
at KANT icke har fräntagit människan alt
hwad förnuft heter, utan endast det förra in-
billade förnuftet, i hwars ställe han gifwit
henne et bättre, nemligen et rent Förnuft.
Men hwarföre blifwen I icke warse, huru
han just dermed gäcker henne dubbelt, och
gör narr af henne up i synen (som det kallas),
då han genom själfwa beröfwandet säger sig
hafwa hedrat och begäfwat henne? Är icke
det också et äkta Tasspeleri-knep, at i et ög-
nablick och med et ord allena kunna förwand-
la Tingens warelser, Förnuftet til förnufts-
löshet, och förnuftslösheten til Förnuft? El-
ler hwarifrån får han detta så kallade rena
Förnuftet? Han kan ju icke tillkapa det åt
människan, annorlunda än genom Rening och
Puttreng af det Förnuft, som hon förut ha-
de. Hwarifrån har han nu då renat det åt
henne, om icke ifrån Abstractions, Reflexions
och Raisonnemens-gäfworna, jämte Sam-
wetet och des Grund, de Moraliska Känslor-
na, följagteligen ifrån alla de förmögenheter,
som wäsendteligen utgöra det sunnda männis-
ka Förnuftet? Således är det ju intet an-
nat, än de Naturskrafter, hwilka kunna fin-
nas öfriga hos människan, sedan Förnuftet
21 5 är

är borta, som KANT kallar Rent Förnuft. — Dock lika mycket hvad vi tils vidare kalla et Ding, allenast vi förstå, hvad som menas med det derpå satta namnet. Jag vill således icke förmäna KANT den frihet han tagit sig, at göra nyhånmda bruk af namnet rent Förnuft. — Men som han likwäl derigenom förorsakat oss en nödwändighet, at tala om 2:ne slags Förnuft, hwilka, til natur och egenskaper, äro så widt skilde ifrån hwarandra, som Himmel och Jord, hans nya och rena neml., samt vårt gamla och sunda Förnuft, hwilka til namn brukade ord lätt kunna med hwarandra förwäxlas, samt åstadkomma en outredelig förwillelse, så får han icke neka oss, at wid hwardera namnet sätta et sådant märke, som i alla fall tillkänna gifwer skilnaden. Nu består ju hufvudsakliga Skilnaden imellan dessa båda förnuft deri, at det ena tilegnar sig förmögenheten at raisonnera; det andra bekänner sig icke äga den förmågan, utan wara blindt men dock ganska rent. Vät derföre vårt sunda Förnuft, när Discoursen så faller, at kännemärket behöfs, kallas Raisonnerings eller Raisonnements-Förnuftet, och låt äfwen det icke raisonnerande Förnuftet wid infallande behof hafwa sit kännemärke på sig, och kallas blind-rent Förnuft. — Härigenom få vi tilfålle at, utan fruktan för samblandning, undersöka, hwilka de under

der sistnämnde namn betecknade och hos människan öfverblifne förmodenheter äro, med hwiika KANT menar, at hon bör finna sig belåten och tillräckligen begåfvad, sedan Raisonnementerings-Förnuftet aldeles blifwit henne fränfäändt. Och som erfarenheten intygar, huru hon desutom icke har at fågna sig af andra Egenskaper, än de som i gemea pryda den förnuftslösa Naturens lefwande warelser, de ofskälige djuren; så är ock tydligt, til hwad för en wärdighet och wederslighet han, medelst detta rena Förnufts-namnets påfund, har uphögt mänskliga Wäsendet. — Nu borde han ju dock låta människan, med denna sin undfångna förbättring på Character, wilkor och Rang, gå at prunka ibland berörde sina nya wederslikar, samt nyttja sit nya och rena fast än blinda Förnuft, i samma obekymrade renhet, som Wederslikarne. Men det unnar han henne ändå icke, utan sätter henne at criticera på det afskedade Raisonnementerings-Förnuftet, och wisa huru obegodt det varit at leda henne in i abstractioner och allmänna begrep om Tingens egenskaper, begrep och Reflexioner om en Werld, om en Gud, och om sin egen själs hwarjehanda omständigheter, m. m. Han sätter, sade jag, henne at få critisera; eller hwem är det, som på blind-rena Förnuftets wägnar skrifwer dessa Critiker? och

och hwilketdera Förnuftet brukar han dertil?
 — Derhos sätter han henne at klaga på
 sig själf och ljuga på sig en hel hop fel, som
 alt för mycket skola hindra henne at rätt
 få nyttja nämnda rena Förnuft i des full-
 komliga blinda Menhet, såsom at hon aldrig
 får wara i fred för sina obändiga Tånkela-
 gar, utan twingas af dem at handla twärt
 emot sin tänkekräfts natur, så at, fastän
 hennes blind-rena förnufts Tänkekräft al-
 deles är bunden inom Sinnenas krets,
 ägande alsingen magt och förmåga, ej heller
 lof at lyfta sig utom och öfwer densamma,
 skall hon dock aldrig få blifwa stilla inom den
 kretsen, såsom hon borde blifwa, och endast
 föreställa sig de sinliga Tingen, utan skall af
 berörde Tänk-lagar ouphörligen drifwas at
 fara utom kretsen, och likasom swäfwa i wä-
 dret, samlande efter ingen ting, neml. göra
 sig idel tänkbarheter och toma tankar, e-
 mot hwilka intet reelt och wertligt swa-
 rar i naturen, — icke heller nog dermed, utan
 hon skall och derhos göra sig en ännu mödo-
 sammare och frugtlösare fundering, huru och
 på hwad sätt hon må kunna foga ihop
 dessa Tomheter, samt göra dem til
 ramar at hwarandra, på det de må sy-
 nas hänga tilhopa och utgöra et Sam-
 manhang; — til hwilket sistnämnda göro-
 mål hon jämwäl skall wara nödsakad af et
 an-

annat ännu värre och större inwärtas fel, som är en förförissfordran af Allmänhet och nödwändigt Sammanhang i alt. Hela hennes Tänketrakt skall vara så beskaffad, at den icke har någon annan Grundförfattning, intet annat föremål för alt eftersinnande, och ingen annan driffsjäder för all speculation, än en sådan Fordran. Med et ord sagdt, den består i något annat; icke i fordran och tillika förmodgenhet at efterkomma sin fordran och i större eller mindre mon upfylla den; nej, utan bara i fordran, icke heller i fordran at få såda Tingens både åtskilnader och sammanhang, både allmänhet och enskildheter, nej, utan bara Sammanhang och bara Allmänhet; icke heller fordran at få betrakta så wäl tilfälliga som nödwändiga Sammanhang; nej, utan bara nödwändigt Sammanhang; så at, i kraft af denna sin fatala egenhet och innersta driffsjäder, skall mänskliga Förnuftsformågan leda människan derhån, at hon i alt måste tänka sig om et allmänt och nödwändigt Sammanhang; hwaraf icke annat skall kunna följa, än at hon måste sysselsätta sig med berörde utswäfning i toma tankar, och med det äfwen så frugtlösa besmödandet, at skaffa rammar åt dem och få ihop dem i Sammanhang. — Så lyder nu wäl egna KANTISKA Beskrifningen på den för-
wir-

wirrade inwärtens beskaffenheten, som lifafullt skall widläda det mänskliga förnuftet, ehuru mycket KANT beinödat sig at göra det rent, ifrån både Raisonnerings-kraft och alla dylika obehöriga Bihang; men intet Förnuft, utan det rena KANTiska, lär kunna begripa, huru med dessa så widunderliga Tänkelagar, och med den dem drifwande äfwen så widunderliga driffjädren, denna allmänhets och sammanhangs = fordran i alt, rätteligen hänger tilsamman. Så mycket allenast se wi, huru bägge delar samverka til at göra Tänketrakten i grund förwillad. Ty hwad är wäl et Sammanhang, som är allmänt i alt? Kan det wara något annat än en gröt, som är så sammanrörd, at ingen åtskillnad kan synas imellan des Beständsdelar? Och hwar fins wäl et sådant sammanhang anrorstådes och annorlunda tillkomma, än tilfälligtwis i gröten, och sådana materiers inkränkta rum, hwilka på det sättet blifwit sammanåltade? Men rena Förnuftets fordran war ju, at det skall finnas både allmänt i sig själf eller i sin widd så at det sträcker sig til alt, (totum universum) och jämwäl allmänt i alt, men ock detta ingalunda så, at det får wara tilfälligt, utan måste wara nödwändigt. Dersöre heter det et allmänt och NB. nödwändigt Sammanhang, som NB. är allmänt i alt. Således, och om
mänsk-

männsliga Förnufts-förmågan å ena sidan drifves af en så underbar fordran, at icke kunna se eller begripa Tingen annorlunda, än nödvändigt sammanrörde i et sådant chaos, där inga åtskillnader dem imellan äro synbara, och hon jämväl å andra sidan af sina Tänk-lagar tvingas och föres med denna fattnings-gåftwa aldeles utom sin rätta Synkrets til föremål, som icke en gång finnas i naturen, så är ju hon af sina wäsendteliga egenskaper, likasom en qwarn af sina hjul, förantlåten at outhörligen löpa omkring i en stadigwara-
 rande hra, samt wända up och ned både på sig själf och alt hwad henne förekommer at begripa. — Förut, och så länge Critiken höll på at criticera Raisonnerings-förnuftet, klagade han icke öfwer något mer, än des alt för stora djärfhets och inbilskhet, at det icke wille låta sig nöja med blotta sinliga föreställningarnz, det är med Begrepen, sådana som de först falla öf in genom våra utvärtes sinnen, och stadna derwid, utan wä-
 gade försöka at gå längre och med Förståndsbegrep utreda de sinliga föreställningarne, för at närmare låra känna Tingens wäsende och egenskaper, deras kraft och sammanhang. Han beswårade sig wäl grusligen öfwer denna förmåtenhet, såsom et tilgrep, hwarmed Raisonnements-förnuftet narrat människan at aldeles gå utom sin krets och
 ut.

utom alla strankor, hålst det äfwen bu-
 dit til at af dessa Förstånds-begrep göra
 slutsatser, och med dessa slutsatser gå alt
 längre och längre, til upptäckande jämwäl
 af sådana wareller, som icke ens falla på
 de utwärtas sinnen, såsom Gud, Werl-
 den och Sjålen. Critiken smådade wäl o-
 barmhärtigt detta förhållandet, under namn
 af et narragtigt försök, at upptäcka en egen
 Werld, förträffligare än Sinnenas werld
 (neml. som wi lefwa i) och rikare för Tan-
 ken än hon är, Wäsendteligheternes werld,
 Metaphysikens rike; men så kunde han
 dock icke neka, at ju dessa Raisonnements-
 förnufts-göromål, ehuru narragtiga de wo-
 ro, likwäl hade något litet anseende med sig.
 Swarföre han ock tilstår, at dermed är i
 sjelfwa werket Grundritning teknad til en
 sådan ny werld, och en Wetenskap om
 henne upståld. — Deremot, då samma Cri-
 tik nu håller på at beskriwa sit så kallade
 rena Förnuft i des härlighet, tillägger han
 det, såsom berödrdt är, wärre egenskaper än det
 någonsin kunde hafwa, om det aldeles wore
 förtrolladt til at irra sig om all ting, och
 föreställer det sådant, at det hwarken om de
 föremål, som förekomma i Sinnenas werld,
 eller i den nyhänmnda nya och af Raisonne-
 ments-förnuftet grundritade werlden, kan,
 utan yttersta willerwalla, göra sig det ringa-
 ste

ste begrep. Huru har det då blifwit renadt? Hwad har det då genom sin undergångna rening wunnit? Hwar tog den förbättring på wilkor och egenskaper wågen, som människan skulle winna derigenom, at hon bortlade sit Raisonnemens och antog det blind-rene Förnuftet? Hon hade ju derigenom borde blifwa lika så wäl utrustad med redig Tänkekräft, som de öfrige samma Förnufts innerhafware, hennes Medborgare i denna sinliga werlden, de så kallade oskälige, rättare (i KANTISK mening), de med blind-rent Förnuft begåfwade warelserne. Men nu förhåller det sig dock helt annorlunda. Ingen af dem är bekämd med någotdera af de hos henne anmärkta onaturliga inwärtas driffjädtrar och tänkekräfts-fel, som göra henne på alt sätt så orimlig, och til alt slags tänkande så osticklig. Ifrån Dejonet, såsom det förnämsta ibland djuren, intil den minst klyftige Gånaden, är ingen ibland dem så galen, at han öfvergifwer de sinliga föremålen, och gör sig tomta tankar om ämnen, som aldrig warit til; alraminist kan et sådant Tanke-raseri falla på dem, at de skulle göra sig fordran på annan Allmänhet och annat Sammanhang än det, som finnes i Naturen och möter deras sinnen. Utan twärtom skönja de grant på hwad som är åtskildt och sammanhängande i den krets, inom hwilken de med sina

sinnen och tankar wistas. Huru långt nedan
 om alla dessa har då icke KANT flyttat mån-
 niskan, med hwilka hon dock borde besinnas
 i jämgoda medel? Oberäknaadt huru myc-
 ket han jämwäl försämrat henne, emot det
 hon förut war, så länge hon fick behålla sit
 Raisonnements = förnuft. — Det skulle då
 tyckas, som han med den på hennes rena för-
 nuft gjorda beskrifning hade förlorat sig i
 Tasspelare-konsten, och råkat til at handla
 twärt emot affigterna; men hwem ser icke at
 det ändå är Raisonnerings = förnuftet, som i
 det rena Förnuftets ställe och under des namn
 får klåda skott? Det är icke swårt för en
 Tasspelare at behändigt slånga objecterne i
 hwarandras ställe, utan at låta märka huru
 de byta rum. Men hwem ser icke ändå, så-
 ger jag, huru det är sjelfwa sunda Förnuft-
 tet med de aldrig nog förhatliga Raisonne-
 rings, Reflexions- och Abstractions-gåfworne,
 som på ofwanberörde sätt stämpas, ån til
 Tånkelagar, som åro uproriska emot sin tänke-
 kraft, och twinga henne at gå utom sin krets;
 ån åter til en likaså uprorisk och orimlig for-
 dran af Allmänhet och Sammanhang, som
 förbjuder henne at betrakta något i Naturen,
 såsom enskildt och åtskildt, o. s. w.? Detta
 utan twiswel af fruktan, at det först brukas
 de hocus pocus med Förnufts-namnets sät-
 tande på förnuftslösheten icke war nog til-
 råck.

räckligt at jaga bort det, eller komma det at anses såsom förkasteligt. Deremot blir nu den blind-rena Förnufts-gåfwan snart åter på annat sätt uphögd och tillfredsstäld för hwad hon imedlertid i den andras ställe måst lida. Och huru rik är icke Tassspelares konsten på utvägar jämmäl dertil? Se huru färdig KANT är at gifwa människan igen mycket större förmoner, än hon genom mistning af sunda Förnuftet förlorat.

Til Swar på den wigtiga Frågan, hwilka dessa Förmoner äro, och huru de skola erhållas? hör jag Eder försäkra, huru KANT skall hafwa banat en förut aldeles ofänd wäg, hwarigenom människan icke allenast med alraftörsta lätthet skall kunna komma til alla för henne nödiga kunskaper, utan ock så dem byggda på den alraoswifligaste grund, samt lika lätt, och utan minsta besvär eller mödosamma omtanke bragta til en för hennes lefnad lycklig och förnöjlig verkställighet. Hwilken wäg äfwen skall wara så lätt för henne at up söka och leda sig in på, så at han strart öpnar sig för henne sjelf, så snart hon stillet sig wid Raisonnements Förnuftet och de många toma Begrepen, som det narrat henne at göra sig. Han går ock i en contraire Direction emot den wäg hon förut wandrat, efter sistnämnda Förnuftets mis-

B 2

wis-

wisning, så at hon icke får begynna med de ämnens kännedom, som Raisonnerings = Förnuftet råknade för de främsta och yppersta, utan tvärt om gå dessa aldeles förbi och begynna sin Philosophie på en helt annan ände, samt baklänges derifrån skrida, så långt hon finner det behaga sig at komma, hwad kunskapers inhämtande beträffar; men icke et steg längre: ty det öfriga behöfwer hon aldeles icke weta, emedan det mer skadar än gagnar henne, hållt det kan göra hennes lefnad mindre nöjsam och beqwämlik. — Förut, sågen J, har hon ej wetat bättre, än gå i den ordningen tilverka, och inrätta sina tankar så, at hon skulle få en wiß och fullkomlig öfvertygelse at en Gud är til, såsom det första och angelägnaste Hufwudämnet. Til den änden, och för at skaffa sig bewis om Guds warelse, har hon med sit arma Reflexions- och Raisonnerings = Förnuft gifwit sig til at reflectera och raisonnera om alla handa Ting, både om dem som äro utom henne, och jämwäl om sig sielf, huru de äro be-
 skaffade, och huru wida de bära något kän-
 nemärke at en Gud måste wara, som skapat dem, alt tils hon tycks hafwa funnit sådana bewis, som hon wille hafwa. Sedan hon då tyckt sig kunna bewisa nämnde Sanning, har hon icke heller stadnat derwid, utan gifwit sig at raisonnera om Hans egenheter
 och

och wilja, liksåledes om icke Hans wilja wore den Dag, hwarefter människan borde inrätta sina gerningar. Derpå har det åter burit til för henne, alt med det inbillade Raisonnerings-
 Görnustet, at ransaka både inom och utom sig, om icke hon kunde finna några spår och bewis til, huru Gud wille at människan skulle skicka sig i sin lefnad, och när hon då tyckt sig, både i, hos och imellan de Ting, som äro utom henne, finna en wiß ordning, den Skaparen Själf gjort, som utmärkte, huru Han wille med dessa Ting skulle förfaras, samt liksåledes inom och hos sig själf tyckte sig finna omedelbara känslor, som instämde i detsamma, och derhos gåfwo tillkänna, hwad hon för egen del hade högst af nöden at söka, så war hon åter tilreds at öfwer bågge dessa delar reflectera, samt tycka sig i dem hafwa funnit 2 öfwerensstämmande witnen om Guds wilja angående det hon borde i alla fall göra och låta, och straxt mente hon sig hafwa funnit den af Gud stiftade Moraliska Lagen, rättessnöret för hennes Seder. Det ena witnet kallade hon sina moraliska Känslor och sit Samwete, och det andras rum tyckte hon upfyllas genom sina af hela Naturens betraktande grundade Görnustslut; tänkande således, at denna Dag war skrifwen både i hennes hjerta och i den öfriga naturen. Af hwilken Dag hon ock

tagit sig anledning at göra sig en så kallad Moral, det är en wetenskap som lär henne, huru hon skall kunna verkställa den allmänne Naturs och all Sedolagens bud, med hwilken wetenskap hon utan återwändo håller på och moraliserar sig, utan at någonsin dermed kunna komma til fullt slut. — På detta sätt har människan hirtils, förledd af sit inbillade Raisonnementens = Förnuft, filosofherat. Men som hon icke eger något sådant Förnuft, som angående sådana Ting kan tänka och raisonnera, så äro ock alla dessa Raisonnementens inga verkliga kunskaper, utan idel toma Tankar, hwilka böra bortkastas, äfwen såväl, som själfwa Raisonnerings=Förnuftet, ur hwilket de flutit, så framt människan will med rent Förnuft filosofhera. Det första som hon då bör tänka på, är Moralen; icke den Moralen, som genom Raisonnementens uppsökes, ty den duger icke och kan aldrig wara den rätta, utan sin egen moraliska Lag, den hon finner omedelbart sittande i Förnuftet; icke i något raisonnerande Förnuft, utan i hennes eget, det oftanämnde ifrån alla Raisonnementer, Abstractioner och Reflexioner fullkomligen renade, med et ord, det fullteligen blind-rena Förnuftet. Hvad det säger henne, det är hennes moraliska Lag. På den Lagen och den Moralen, skall hon först och framför alt annat fästa sina tankar, för

för at låra känna den. Innan det är gjordt, kan hon icke ens weta at en Gud är til, mindre bewisa Hans warelse, icke heller weta något om sig själf, eller annat af wärde. Men sedan hon fått fatt på denna sin så omedelbart kånbara Lag, som straxt och utan all konst låter sig finnas, så kan hon börja at philosophera om Gud och sin själs oddödlighet, emedan det ena ej wore tånbart, utan det andra. Det är således en aldeles up- och nedwänd ordning, föregifwen I, som Raisonnerings- Förnuftet har infört, då det af Guds ware sökt hänleda kunskapen om moralist Lag, och trodt sig kunna förut bewisa den förra. Bort derföre med dessa bewisen, likså med dem om Guds egenskaper och Hans wilja; bort med alla Reflexionerne om de i den skapade Naturen och des ordning nedlagde omständigheter, som skola witna om Hans wilja; bort med de moraliska Känslorna och Samwetets witsnesbörd; bort med hela den på dessa grunder upstaplade Theorien; och bort med själfwa den genom sådana Raisonnementer härledda moraliska Lagen. Ja bort, sägen I, med allt detta Inbillningsverket, som är intet annat än idel toma tankar. Människans Sedolag är helt annat, och skall på annat sätt låras at af oss känd warda. — Härwid upkommer wäl hos mig någon förundran, huru moralist

Lag skall kunna inhämtas, då alla diethörande Kunskeper, och likaså alla moraliska Känslor äro borta. — Men som J äfwen här på förklaren, at fastän KANT förkastat alla Raisonnemens-kunskaperna, efter människan icke eger förmögenhet at göra sig sådana Kunskeper, så är dock icke all kunskap borta; ty som hon har förmögenhet at begripa sinliga Ting, hwilken förmögenhet är hennes rena (näml. blind-rena) Förnuft, så har hon ock om dem icke någon blott tom, utan verklig kunskap, och fastän KANT likaledes förkastat de moraliska Känslorna, så har han dock ingalunda nekat de känslor, som falla människan in genom hennes 5 utwärttes Sinnen, utan fast mer yrkat dem wara de enda, som höra henne til; derjämte yrkande, at hon i förmågo af dessa sina egenheter har i synnerhet NB. en tanke, som aldrig kan wara tom, utan framför alla andra tankar ganska reel, efter hon själf kan realisera den, den tanken näml., med hwilken hon tänker på sina gärningar, det är, på de ämnen, til hwilka hennes blott sinliga Känslor och blott sinliga Tänkraft föra hennes begär, hwilken tanke altså icke annat kan än wara hennes Lag, sålft den har sitt Gåte i Tanke-förmögenheten, som KANT gjort til människans enda rätta och rena Förnuft; och all moralisk Lag, enligt hans påståden.

stående, måste bestå i en i Förnuftet omedelbart och utan alla speculationer intryckt tanke; så förstår jag då, af denna Eder förklaring, handgripligen, huru sinligheten är, efter KANTS mening, människans Moral, och at icke annat än den naturliga Instinct eller det Intryck, som människan, gemensamt med alla andra djur, har, at med sina tankar och begär falla på de mot deras känslor swarande sinliga Ting, så ofta hon tiltror sig kunna i verk och gärning realisera Tanken och Begäret, är hennes moraliska Lag. Detta allt finner jag nu så mycket wisare wara KANTS rätta mening, som det äfwen af sig själf följer, at hon icke kan hafwa någon annan Lag, så länge Raisonnerings-Förnuftet är borta, hwilket jämwäl ertarenheten bestyrker på de olyckliga människor, som tilsärligt wis förlorat bruket af sitt sunda Förnuft. — I och med detsamma har jag nu äfwen fått en fullständig anledning at förstå allt, hwad som tyckes wara mörkt och obegripligt i KANTISKA Läran, så at jag nu finnaer, huru förträffligt wäl det ena öfwerensstämmer med det andra i de flesta Läro-puncterne. — Jag ser nu icke allenast, huru KANT gifwit människan igen den jämgodhet och lika wärdighet med de öfriga djuren, hwartil han först uphöjde, men hwarifrån han sedan tyckes

nedflytta henne, utan ock hwad orsaken är, at hon, äfwen som de, icke kan hafwa någon kunskap, som förutgår hennes Moral. — Det hade annars varit mig obegripligt, huru jag skulle förstå det företräde, som I tilläggen denna Låran framför all annan Philosophie, på den grunden, at hon binder sina Problemer wid Moralen, och Moralen åter grundar hon på en i mänskliga Förnufts-förmågan liggande Lag, som utan Speculationernes tilhjelp kan både förstås och erkännas; men sedan jag nu wet hwilken Moral och hwilken Förnufts-förmåga här börs förstås, så är alt begripligt. — Och aldenstund imellan denna Moral och detta Förnuft å ena sidan, samt alt det wi å wår sida förstått under dessa namn, är mer än himmelshög åtskilnad, så får jag icke heller numer undra på, at I för hela wår Philosophie förklarar en så håstig wedermilja, och så aldeles förkastat det minsta med det största, som i henne innehålles, icke en gång skonande wåra yttersta Grundsatser, utan utropat Principerne så wål Contradictionis, som Rationis Sufficientis, tillika med hela wår Lärobyggnad, såsom fullkastade. — Hwad som mest interesserar oss, är at wi nu också, af denna nyss förklarade KANTISKA Hufwudsats, fått en tillräcklig Clave at begripa eller förutse, huru och på hwad sätt den stora til-

stun-

stundande Revolutionen i vår Philoso-
 phiska Werld kommer at beghnnas; hwilket
 otwifwetagtigt lär böra ske genom Introdu-
 ction af denna nya Moralen och nya Förnuft-
 et; liksåledes huru och på hwad sätt männi-
 skoslägtets högre Odling en gång må kun-
 na börjas, och Philosophien omsider up-
 hjelpas til Rangen af Wetenkap. An-
 ledning at weta något litet om dessa sistnäm-
 nde omständigheter, tyckes blifwa oss meddelad
 genom den försäkran I gifwit, at sedan
 människan antagit berörda nya Moral
 och gjort den til sit alraförsta Kunskaps-
 ämne, så skall det sedan gå lätt för hen-
 ne at philosophera både om Guds wa-
 relse, hwilken hon af Lagens stiftning
 då skall kunna sluta, samt om Själens
 odödlighet m. m., ännu om hon om dessa
 Ting förut, i brist af Raisonnements-För-
 nuft, ej förmådt skaffa sig någon werk-
 lig kunskap. — Men et måste jag dock bekän-
 na vara för mig ännu obegripligt, nämlig-
 gen genom hwilken Tänkekräft denna nya
 Philosophering skall förrättas. Genom vårt
 gamla inbillade Raisonnements-Förnuft kan
 det ju icke ske; ty detta hafwen I ju bann-
 lyst och bewist, at det icke en gång finnes i
 mänskligheten, utan är en pur inbillning: och
 desutom blef ju den derigenom upkommande
 Philosophien icke annat än det gamla odugli-
 ga

ga framet. Ännu mindre lår det kunna göras, medelst det af Eder så kallade Rena Förnuftet; emedan det i grund affagt sig all Raisonnement, berömmar sig af at så hafwa gjort, och just tagit sig namn deraf, at det derifrån är renadt. Likväl fordras ju til all Philosophie slutsatser; detta lären I ej kunna annat än medgifwa oss, ånsett och bägge nämnde Principerna woro fullslagna. Här tyckes förden skull en länk fattas, eller, (efter KANTISKE talesätt) en Ram, med hwilken wi skulle foga ihop våra Tankar, om denna tilärnade nya Philosophien. Och til åfwen tyrs är Uplysningen derom det enda steget, än hwilket icke mer fattas i KANTISKA Läro-Systemets fullbordan. Monne då et 3:de slags Förnuft skall wara under studering at påfinnas och människo-slågtet påtrugas?

I medlertid, och at et så oförståndt gåckeri ej må skänkas sin Upphöfsman aldeles för intet, fordre wi med rätta, at han åtminstone med något exempel tils widare bewisar möjligheten af en Philosophie, som afsträas i den ordning och af det slags förnuft, hwarom taladt är; hwilket bewis icke lår af Eder kunna på annat sätt anskaffas, än at I framkallen någon Warelse af nyss beskifna medel, näml. en som icke har annat Förnuft
än

än det oftänämnda blind-rena, ej heller an-
 nan moralisk Sag, än en i detta hans För-
 nuft omedelbart liggande och aldeles oraison-
 nerad Tanke, hwilken är detsamma som hans
 djuriska Instinct och natursböjelse; men wi-
 sår likafullt sådana tecken, af hwilka med nå-
 gorlunda sannolikhet kan slutas, at han in-
 om sig själf philosopherar och gör sig förnuft-
 tiga tankar om Gud och sin själ, m. m. Jag
 will gifwa Eder förslag på en, som förmod-
 ligen är den likaste ibland alla, at härwid
 komma i åtanke. Wi hafwa här i våra
 Nordiska skogar en ibland merberörde För-
 nufts-egare, som framför alla andra är be-
 römd at wara god Tänkare. Det är vår all-
 månt kände Björn; han som af ålder haft
 Allmogens ordspråk til witnessbörd om sig, at
 han skall ega tolf Mans wett och sex Mans
 styrka; med hwilket wett de likwål aldrig
 förstått annat, än just det, som KANT
 kallar Rent Förnuft. Så låten då, til be-
 styrkande af Edra Postulater, Björnen med
 sit så allmänt bewitnade Wett och rena För-
 nuft framkomma at betraktas samt noga exa-
 mineras, om och huru han philosopherar. —
 Swad jag åtager mig om honom bewisa, är,
 at han både til Rånslo: Tanke- och morali-
 ska Förmögenheter samt Egenskaper på
 det fullkomligaste eger alt hwad som efter de
 strångaste KANTiska Reglor, i hans Beskrif-
 ning

ning om Människan, hos och af henne för-
 dras, för at wara rent förnuftig. Swilket
 åfwen faller så mycket lättare at leda i be-
 wis, som hwar och en wet, huru ostridigt det
 är, at Björnen har aldeles inga andra kän-
 slor, än dem han känner och får genom sina
 5 kroppssinnen, — warande wida skild ifrån
 all förmodenhet at erfara och inom sig kän-
 na några sådana beswärliga hugskott, som
 I sågen oss hafwa, under namn af Morali-
 sta Känslor och Samwete, ogrundadt män-
 niskan til last och tunga updiktadt, för at få
 truga dem på henne; — at han (Björnen)
 icke heller har andra Begrep, än dem han ge-
 nom berörda 5 Sinnen formerar sig om sin-
 liga Ting, — och at man aldrig beträdt
 honom med någon studering på Metaphysik
 och sådana obegripligheter, eller Abstractioner
 af toma Tankar; — at han ock således aldrig
 låter tankarne flyga ut öfwer gränforna af
 hans Tankekraft, til at föreställa sig Ting,
 som höra til en annan werld, utan håller sig
 troget och endast til de blott sinliga, som äro
 här på jorden; men at i denna hans Tanke-
 kraft, (som ock är hans rena förnuft) ligger
 omedelbart en Tanke, som är fästad på wisa
 af dessa föremål; — hwaraf sker, at på dem
 tänker han starkt; — men icke allenast på
 dem, utan ock på det, som han wid dem är-
 nar företaga, och altså åfwen på sina gär-
 ningar

ningar; — samt at den Tanken han derom fattat, realiserar han i verk och gärning, of-
 ta mycket starkare än människan det kan göra,
 wid utförande af sina i upsåt fattade tankar;
 — at han alt detta gör, utan all specula-
 tion, i omedelbar åtföljd af den så omedel-
 bart honom infallande tanken, som så ome-
 delbart ligger i hans förnufts förmåga; —
 at den tanken således är hans enda Lag; —
 at, som denna Lagen styr alla hans gär-
 ningar och seder, så kan den icke annat än
 vara en Moralisk, det är en Godel-Lag, och
 det så mycket mera, som aldrig något För-
 nuft kan i KANTISK bemärkelse vara renare,
 än det, hwari denna Lag såsom en tanke ligger;
 sättet jämnväl, på hwilket en Lag gifwer sig
 tillkänna, aldrig kan vara mer omedelbart än
 denna, emedan Björnen förstår och gör der-
 efter, utan at behöfwa det ringaste derpå
 speculera; hwilka bägge omständigheter, efter
 KANTISK Principe, äro de wäsendteligaste egen-
 skaper af en rätt förnuftig och moralisk Lag;
 — at han har inga andra Problemer, än sina
 tiltänkta gärningars Realisation; — dem han
 ock alltid binder wid denna sin Moral —
 hwaraf följer, at, så framt det om någon
 kan sägas, at han binder sina Problemer
 mer wid Moralen, och Moralen åter grun-
 dar han på en i hans förnufts förmå-
 ga liggande Lag, som utan Speculationer

nernes tilhjelp kan både förstås och erkännas, så är det wißt han. Förden skull, och som han dymedelt uppfyller hela KANTiska Philosophiens sig själf tilerkända låford och förbindelse; ty är handgripligt, huru man i kraft deraf måste erkänna Björnen wara, åtminstone i moralisk Praxis, en förträfflig KANTisk Philosoph. Til äfwen tyrs är ock han, eller någon hans Like, själfwa det Mönstret, hwarefter denna Philosophiens redan beskifna Del blifwit affattad. Är han nu detsamma, och om en sådan Moral är enda rätta Ursprunget til all theoretisk Philosophie, samt det första, hwarmed en tänkande warelse måste wara utrustad, så framt han ens skall kunna förstå sig at wända tankarna at så höga Ämnen, som theoretiska Philosophien har til föremål, nämnl. Guds och människo-själens kannedom; hwilket påstående är själfwa kärnan, medelpunkten, och det hufwudsakligaste af hela den djupsinniga KANTiska Låran; huru kan då förmodas, at en så oförlifneligen lät moralisk Practicus, som Björnen är, skulle kunna afhålla sig från at nyttja sin talang och alsicke bruka den til at theoretice philosophera? Men som ingen dödlig kan utgrunda, huru han bär sig at då han filosofherar, hwad begrep och hwilka slutsatser han gör sig om dessa höga Ting, samt huru långt han med sit philosoph

öfverande hinner, så framt icke den Man,
 för hwars skarpa blick Naturen själfmant
 öpnar sina hemligheter, jag menar Eder
 KANT, eller J. M. Herr, på hans wägnar,
 derom wiljen underrätta oss, ty ären J dertil,
 i förmågo af Edra egna grundsatser och der-
 af flytande förbindelser, owägerligen skyldi-
 ge. Så mycket allenast wete wi med wisshet,
 at sådan, som Björnens Moral är, är och
 han theoretiska Philosophie, om han har nå-
 gon, och sådan blir äfwen til sina återstående
 betar den KANTISKA, om hon en gång hinner
 blifwa färdig. — Swad om Björnen sagdt
 är, gäller äfwen om Tigern, Lejonet och
 alla Rosdjuren, emedan allas deras Moral
 grundar sig på en och samma Principe, samt
 är af et och samma slag, fast den i obetydli-
 ga omständigheter något litet kan variera.

Emot den rykning, som wid åtanken af
 Björn- och Tiger-Moraleu hos swaga och blö-
 diga själar torde upkomma och wara til hin-
 der wid deras til KANTISKA Philosophien på-
 flyttade Omvändelse, hålft deras imagination
 altid gärna will sammanpara dessa djurens
 Moral med deras flor och kåstar; emot näm-
 da olägenhet, brukar Kantismen likasom til
 Präservative och hjärtsyrkning förhålla dem
 den önskelige lätthet, hwarmed de, så snart
 fundera Förnuftet blifwit bortlagdt, blifwa i
 stand

stånd satte at uplösa alla de 3 stora Hufwuds
 Problemerne, som utgöra människans hela
 lefnads-omsorg: Hwad kan jag weta? Hwad
 bör jag göra? Hwad får jag hoppas?
 Så länge människan (heter det) icke wet bät-
 tre, än hålla på at bråka sit hufwud med det
 inbillade Raisonnerings-Förnuftet, så wet hon
 icke heller at söndra dessa frågor ifrån hwar-
 andra, och ställa dem i denna ordning, samt
 afgöra den ena först och den andra sedan, u-
 tan låter dem ouphörligen följäs åt och blan-
 da sig med hwarandra. Hon vågar icke en
 gång sätta på sig den första frågan och frå-
 ga sig hwad hon kan weta, förr än hon
 frestat bruka sit förnuft, gjort försök med
 des Raisonnerings-gåfwa at speculera och
 raisonnera om den ena saken efter den andra,
 och gjort all sin flit at söka möjligaste under-
 wisning. Ju mera hon det gör, ju mera
 tycker hon sig blifwa uplyst både om hwad
 hon bör göra, och hwad hon får hoppas;
 och ju mer hon det blir, desto mer bår det å-
 ter til at speculera på alla delar, för at blif-
 wa ännu mer uplyst. Således räcker det til
 för henne at låra, så länge hon lefwer. Hu-
 ru mödosamt är icke et sådant lefwerne? Och
 ehuruwäl hon under alt detta lofwar sig sto-
 ra och ewiga förmoner, såsom belöningar at
 hoppas på, så äro dock dessa dels långt
 borta, dels ock för hennes sinlighet icke til-
 freds-

fredsställande. Huru lycklig blir hon icke deremot, om hon följer detta goda rådet och gör huset rent ifrån allt sådant bryderi, som Speculationerne förorsaka? Då får hon med första frågan sätta bom för hela undersökningen och göra processen ganska kort. Ty då får hon til svar på allsammans fråga: Hvad kan jag weta mer, än hwart och ett annat djur, som intet Raisonnerings-Förnuft eger? Jag wet icke af andra Ting än dem, som falla i mina utvärtes sinnen, och känner ingen annan Lag än den, som är i mina lemmar. Hvad bör jag då annat göra, än råta mig efter den Lagen, och med nyttjande af sinliga Ting tilfredsställa mina sinliga begär? Gör det jag så gör, hoppas jag intet straff i ewighet kan påläggas mig, emedan det warit min Lag at så göra. Och när jag så strafflöst och obehindradt af fruktan för ewigt obehagliga påföljder, får utöfwa mina sinliga lustar och begär, allt medan jag här lefwer, så wet jag icke heller något mer, som jag will önska mig och hoppas at få, ty det är mit högsta goda. — Ehuru detta Stycket af Kannismen i sig själf icke är mindre groft och skändeligt än det näst förutgående, måste jag dock medge, at det til sitt föreställnings-sätt är mycket bättre utstuderadt; ty med de 3 Frågorna eller så kallade Problemerne, som alla hafwa sin riktighet,

het, men framställas icke allenast söndrade, utan ock rangerade i en up och nedvänd ordning, öfverraskar han Väsaren och söker fånga hans samtycke, innan denne fått tid at besinna deras naturliga och ouplösliga Föreningsband, i kraft hwaraf de aldrig kunna eller böra söndras, utan städse gå i bredd med hwarandra, hålft den enas ämne ouphörligen går in i samt recipocerar sig med den andras föremål. — Jag kan således icke neka at detta arglistiga påfund war et af de mästerligaste drag i hela Tassspeleriet.

Et annat ännu starkare, fastän mindre lyckligen påfunnet Spiat, eller lättnings- och befrielse-medel från oroande omsorger, är den Försåkran KANT gifwer, at genom antagandet af hans Våra är man fullkomligen bewarad för alla förförelser i Religions-wågen. Hwilket förwarings-medel jämwäl föreställes wara så mycket nödwändigare at widtaga, som man i annat fall lätt kan råka ut för sådane Bedragare, hwilke själfwe äro bedragne at tro sig wara i besittning af en hemlig Wishet, grundad på urälderns sanna Traditioner, hwilka skola utbreda det efterlängtrade Ljuset öfwer werldens mörker, och gifwa kunskaper om Ting, som i ingen Profans tanke någonsin
up-

upstigit *). I sådanes armar, som slitt föregifwa, hafwa ganska många, af misströstan at med sit Raisonnerings-Förnuft tunna reda sig ut, redan kastat sig. Andra åter hafwa af samma orsak öfwer-gifwit at söka. Jämte och med detta så farliga Quset, hwilket utan twifwel är det samma, som Supranaturalismen, kunna ock andra frestelser möta, såsom theoretisk och practisk Neoplatonisme samt Scepticisme, m. m. men i ingen af dessa snaror faller människan, bara hon en gång will låta öfvertala sig at afstå ifrån sina Speculationer och det inbillade Raisonnements-Förnuftet.

— Jag nekar icke at detta rådet eller bewarings- och botemedlet är i sit slag ganska souveraint och oswifligt; ty när Förnuftet är borta, så är ock all Religion borta, följaktligen alla willfarelser i Religion bortlagda och uphörda. Men curen är nog hård, ty han går ut på et och detsamma, som at slå bågge benen undan någon, på det han ej widare må halta, eller rifwa bågge ögonen ut på honom, at han ej widare må wara swag-

C 3

synt

*) Utan all min erinran, lär hwar och en finna hwart denna Beskrifning syftar, och hwilken Religion den pekar på. Men jag underlåter at med Anmärkning deröfwer uppehålla wig; ty majus crimen absorbet minus.

synt och skumögd, eller plågas af ögon-sjukdomar.

Swad för öfrigt wore at anmärka öfwer dessa den KANTISKA Lärans så wigtiga Lärö-punkter, om wi skulle tala alfwarsamt, hoppas jag wara onödigt at här anföra. — Men då wi hafwa at göra med en Tasspelare, som så oblygt skämtar med oss, om det då tillåtes mig at något litet skämta med honom och hans Anhängare tillbaka, så will jag berätta Eder, M. Herr, at Edra goda råd och wålmeningar komma aldeles försent. En ware sig med uphofsret til wårt fattiga Raisonnements-Förnuft huru det will; antingen det har någon grund i war warelles wäsende och natur, eller det endast är genom de förre Philosophernes metaphysiska Konster tilkommet, såsom J menen, så har dock den tanken, at wi ega et sådant Förnuft, slagit så djupa rötter i mänskligheten, at den aldrig mera står til at utrota. Erfarenheten derom skolen J straxt erhålla, endast J wiljen göra med Eder Lära, som wi göra med war, och som äfwen bör göras med all Lära, om hon skall kunna bringas til werksamhet, nämligen ställa hennes Hufwud-innehåll i form af et til wise Personers underrättande författadt, och med wännskaps-åtbörd beledsagadt Underwisingssal. Låt göras et sådant

dant försök. Låt en KANTIST Lård tillfälligt-
 wis råka en annan god och ärlig Man, som
 är ofunnig om denna Hårligheten, öfwer
 hwars ofunnighet han will förbarma sig,
 och språkar honom derföre til, ur til exem-
 pel följande ton: „Min Wån! Jag
 „will underrätta Dig om en Sak af ytter-
 „sta wigt. Det gör mig hjärtligen ondt, at
 „jag ser Dig, så wål som många andre, wa-
 „ra i grund bedragne af wåre Philosopher.
 „De hafwa inbillat Dig, at Du skall ega et
 „Förnuft, med hwilket Du kan raisonnera
 „om allahanda Ting, synliga och osynliga.
 „De hafwa ock lårt Dig, at med samma För-
 „nuft speculera på åtskilligt, för at dermed
 „skaffa Dig kunskaper, ibland annat om Gud
 „och werlden, samt om Tingens Egenheter.
 „Och Du har ment, at Du derigenom werk-
 „ligen fått en hop kunskaper, men Du
 „är bedragen. Intet Raisonnerings-Förnuft
 „eger Du, och inga verkliga kunskaper har
 „Du dermed kunnat förwårfa Dig, utan det,
 „som du tyckt vara kunskaper, har blott wa-
 „rit Tänkbarheter, det är något som spelar
 „i tankarne på Dig, men är desutan als-
 „intet, med et ord, bara toma Tankar. —
 „Philosopherne hafwa icke des mindre welat
 „inbilla Dig, at Du skall med merberörda
 „Dit Förnuft kunna fatta wiða allmänna
 „Sanningar, såsom grunden til all öfrig kun-
 skap,

„skap, och hafwa i synnerhet med all magt
 „hos Dig sökt instärpa en, som skall wara
 „den wisaste, och aldrig någonsin kunna slä
 „felt. De hafwa kallat den Principium Con-
 „tradictionis. Det är den satsen, som säger,
 „at 2 gånger 2 alltid skall wara 4, och at
 „det aldrig skall kunna wara mer eller mindre
 „än så, men lita Du icke derpå; ty det är ock
 „bara en Tänkbarhet, ingalunda någon all-
 „män och oryggelig Sanning. Det är icke
 „sant längre än man råkar tänka på det sät-
 „tet. En annan gång, och när man råkar
 „tänka annorlunda, kan 2 gånger 2 göra än
 „7, än 6, och än bara 3; och då står Du
 „illa til boks med Dina räkningar, om Du
 „litat på at det alltid skulle göra 4. — På
 „lika sätt hafwa ock Philosopherne narrat
 „Dig at raisonnera om Dina lefnads pligter
 „och skyldigheter. De hafwa inbillat Dig,
 „at Du med Raisonnemens-Örnustet skulle
 „forska efter, hwad som kunde wara Din
 „moraliska Lag. Derigenom har Du ock fått
 „en hop toma tankar, med hwilka Du pålagt
 „Dig en myckenhet swåra skyldigheter, som
 „Du icke gärna kan uppfylla. De hafwa
 „strämt Dig med et samwete och några kän-
 „slor inom Dig, som skola säga Dig til,
 „när Du gör rätt eller orätt, samt qwälja
 „och agga Dig, när Du gör det sistnämnda.
 „Detta har Du trodt, och dermed förorsakat
 Dig

„Dig mången orolig stund. Men tro nu icke
 „vidare något sådant. Du har et mycket
 „bättre Förnuft än det plågsama Philoso-
 „phernes Raisonnerings-Förnuft. Dit rätta
 „männliga Förnuft är aldeles sådant, som
 „Du ser de öfriga djurens. Det är rent och
 „fritt ifrån alla dessa af Philosopherne an-
 „ställda uptog, Speculationer, Samwete,
 „raisonnerad moralisk Lag, och allt hwad der-
 „med kan hafwa gemenskap. Det syfselsätter
 „Dig med inga andra Begrep, än om de
 „Sing som falla i Dina utwärtas Sinnen.
 „Hwad som förnörjer dessa Dina sinnen, och
 „hwad Dig lyfter wid de sinliga föremålen
 „at göra eller låta, det är Din enda morali-
 „ska Lag, och den är så skrifwen i Dit re-
 „na Förnuft, at Du icke behöfwer det ringa-
 „ste speculera efter om det så eller så bör wa-
 „ra, emedan det säger sig själf genom den
 „i samma Förnuft omedelbart liggande Tan-
 „ken, bara Du kan realisera, det är werk-
 „ställa honom, så at han icke genom Dit för-
 „hållande blifwer frugtlös och tom. Kasta
 „nu bort alla andra bekymmer, och fölg den-
 „na Din Lag, så lefwer Du et lika så lyck-
 „ligt lif, som hwart och et annat djur på
 „jorden. Detta har det nya och stora werl-
 „dens Qvis, den store Philosophen KANT lärt
 „oss." — Huru menen I nu, at en sådan
 Underwisning skulle blifwa uptagen? Jag

fruktar at, om den icke straxt blef afbruten och beswarad med det korta swaret hut, tillika med några smidande Argumenter, så kunde utgången åtminstone ej blifwa bättre, än at Läraren genom Policens tilhjälp ledsagades til något sådant Barmhårtighets-Samfund, där man icke så noga tilräknar Vedamöterna, huru de philosophera. Och äfwen detta är min oförgrifliga mening, både huru KANTISKA Philosophien bordt blifwa uptagen af den, som först började at af hennes raillerie göra alfware, som ock huru detta alfware än i dag bör uptagas, i fall det skulle fortfara.

Men för at ändå fullfölja min emot detta grofwa skämt och philosophiska Tasspeleri, såsom alfwarlig började Afhandling, drager jag af nyss anförda discoursens utgång den slutsats, at det är aldeles omöjligt öfvertala människo-slågtet at affåga sig sit Raisonnement- och antaga de wilda djurens Förnuft, eller, hwilket är det samma, förwandla sig til oståliga djur. — Wäl kan det hända, at den sköna KANTISKA Moralen, och likaså den ej mindre smålliga tryggheten för alla Religions frestelser, kan locka några til sig; ty at affkudda sig Sedolärans och Religionens öf., dertill äro en del människor oförlikneligen benägne. Men dermed förwandlas de ändå icke straxt helt och hållet til förnuftslösa djur,
utan

utan blott til Omänniskor. — Omänniskor
 falla wi med rätta sådana människor, som
 gärna skulle se sig hafwa frihet at lefwa ef-
 ter sina djuriska lustar, och för det at För-
 nufstet inkränker denna friheten, hata det
 tillika med Religionen och Sedolåran, såsom
 en tung börda, från hwilken de jämnwål alltid
 så mycket möjligt är, bjuda til at slita sig
 lösa. Sådana misfoster medgifwer jag gär-
 na, at KANTISKA Philosophien kan tilskapa.
 Men Omänniskan will ändå icke mista Rai-
 sonnements- och Speculations-gåfwan, som
 Förnufstet innefattar. Nej, denna är hon
 lika så mon om at få behålla, som den vå-
 sta människa. Ty fast hon icke will bruka
 den til goda ändamål, behöfwer hon hen-
 ne dock såsom verktyg åt sin arghet, samt
 spisar och verkliken dermed sin ondskas at
 blifwa så mycket illfundigare; hwilket åfwen
 gör, at hon är 1000 gånger wårre och skadli-
 gare för sit Slägte, än den grymmaste Tiger.
 Kan då Kantismen icke en gång få henne
 til at önska sig aldeles blifwa förwandlad
 til fånad, huru mycket mera fåfängt är då
 icke, at försöka sådant med andra människor?

Dock, alt detta oaktadt, som O-
 människan likwål onefligen står i någon för-
 wandtskap med de wilda djuren, och som den
 ena förwandlingen, kanske, kunde blifwa et
 steg

fleg til den andra, så lätt omsider antagas så-
 som möjligt, at, sedan människorna först
 en tid bortåt blifwit förledde at genom
 Sedolårans och Religionens försakande göra
 sig til Omänniskor, så kunde Kantismen slut-
 ligen vinna sit systemål, och få dem på sått
 som ofta sagdt är, til de oförnuftige warel-
 sernes Elaf helt och hållet nedflyttade; i fall
 detta wore möjligt, lären J åtminstone
 medgifwa, at det skulle fordras en oän-
 deligen lång tid, innan hela Släktet hunnit
 genomgå dese förwandlings-grader. Men dock
 huru förminskadt skulle icke människornas an-
 tal imedlertid blifwa, under förflödet af
 en så oräknelig hop Secler, först under den
 fasliga Omännisko-Perioden? och jämwäl se-
 dan den gått til ända, under det mer än ry-
 sliga Wälde, som ej annat kunde än derefter
 upkomma? Ty hwad blef icke detta för et?
 Människans styrka och företräde för de öfri-
 ga djuren består ju i Förnuftet. Utom det
 är hon ju swagare än många ibland dem.
 Så fort hon nu afträder Förnuftet, så fort
 afträder hon ock at de starkare djuren Herras-
 wäldet öfwer jorden. Och så fort de bemåg-
 tiga sig detsamma, så fort blir hon et äfwen
 sådant rof för dem, som de hittils varit för
 henne, emedan de icke lära underlåta at til
 hennes förtryck nyttja sin öfwermagt. —
 Detta allt får hon då at tacka den Mannen
 för,

för, hwars stora Snille gjort honom til
 dessa tilkommande Seclers Wälgörare.
 Lyckligt för Människo-slågtet i gemen är dock,
 at de Seclerne ännu äro oändeligen långt borta.
 Skulle de likwäl en gång inträffa, så
 lär ingen misunna KANT den äran, som då
 kommer at tolkas honom. Nej, den blif-
 wer så mycket mer afundsrei, som den då
 lefwande tacksamma Efterwerlden icke lär
 komma at bestå af mer än några få utmagrade
 och nakna, wettlösa, wildsinta och stygga männi-
 skskapnader; och dessa ändå knapt lära på
 själwa Jubeldagen, af fruktan för Lejon,
 Tigrar, Björnar och andra grymma djur,
 wäga sig fram ur sina kullor, at med någon
 Solennité sira sin ifrån bemålte Wälgörares
 wälgärning hårrörande lycksalighet. — Men
 så litet som KANT lär själf ärobia sig med
 en sådan ära, så litet hafwen ock J. W.
 Herr, tjänt honom med sådana honom tillag-
 da Vårdoms-förtjänster, och med sådan stäm-
 pel på hans Våras affigter, at ingen ärorika-
 re påföljd deraf kan härledas. — Ware
 förden skull nog härmed bewist, at han aldrig
 kunnat wara så orimlig och hafwa för affigt
 at med denna Vårans skänka werlden en ny
 Philosophie, utan endast et philosophiskt Taff-
 speleri. I detta ena afseendet har jag så-
 ledes redan varit nödsakad at förswara KANT
 emot hans egne Panegyrister och Förswara-
 re,

re, samt får snart tilfålle at göra det i et annat.

Nu kommer at wisas, huru han gjort sig berömmwärd, eller icke, medelst det nya Tassspelare-påfund, hwilket jag sade hafwa varit hans rätta föresats. — Wid denna Undersökning upkomma wäl 2:ne Frågor; den ena: Om han gjort rätt deri, at han satt de höga Amnen, som Philosophien eger afhandla, på Tassspel; och den andra: Om Tassspelare-konsten derwid efter sina Reglor blifwit med flit och snille utöfwad. För det förra årnar jag icke berömma honom, utan endast för det sednare. Icke för det förra, emedan sådant, för de orsaker, som innan kort skola anföras, wore högst obilligt; men för det sednare så mycket mera, som werlden aldrig sett något större Mästerstycke af Tassspeleri än detta philosophiska; hwilket hwar och en lår finna, så snart man wet hwari en sådan konst består; hwad är Tassspeleri? Man förstår ju dermed icke annat, än et för ro skull anställdt Bedrägeri, medelst hwilket Konstnären gör falska Underwerk, gör det, som är werkligt, til intet, och det, som intet är, til at wara något werkligt, förwandlar Wareller och sådant mera. Så gör ju ock vår philosophiske Tassspelare. All vår förra Philosophie gör han ju til intet, och

och den Philosophie, som ännu aldrig varit eller kan vara til, aldrig hörts, aldrig syns, utan är et platt intet, och ligger ännu så djupt förborgad för alla människors tankar, som den är inweklad eller nedgräfwen i Björrens och alla Wilddjurens hjärnor och förnuftsorganer, den gör han til vårt enda verkliga önskemål. På hwad sätt gör den wanlige Tasspelaren sina Förwandlingskonster? Jo dermed, at han bedrager Åskådarens utvärtes sinnen. Så gör ock den Philosophiske med människans förstånd och högre tankegåfwa. Den förre brukar sina behändiga handgrepp at förblinda synen med; den sednare sin bedrägliga slutkonst at irra förståndet med. Den förre och wanlige Tasspelaren framställer med stora ord och åtbörder de synliga föremålen, på hwilka han ämnar göra sina underverk, försäkrande at de äro fullkomligen riktigt hwad han gifwer dem ut för at wara, men wänder och kastar likwäl bort dem så oförmärkt och behändigt, at Åskådaren i ögnablicket får se helt andra föremål, utan at weta huru det gick til. Så gör ock den Philosophiske; han lofwar uphöja människan til et Rent Förnuft, men leder henne konstigt och oförmärkt, så långt affides bort, at hon stadnar midt i lofan bland wilde djur och fånad. Af en wanlig Tasspelare fordrar man icke, såsom af andre Konstnärer, at han skall

skall göra ärligt och pålitligt arbete, samt
 göra sitt verk oförfalskad, utan, som han
 är tingad at göra falskt Underverk, så be-
 står man honom ock all til sådan Operation
 hörande frihet, så at han på förewarande
 ämnen får sätta hwad falskt stén han will,
 och för sådan orsak bruka all upståndlig list,
 at snåra, förwila och afhålla Åskådarnes
 upmärksamhet från rätta förhållandet af det
 han gör; och väntar man således af honom
 icke den minsta uprigtighet, hwarken i ord och
 gärning eller åthäfwor. Han är likasom pri-
 vilegierad at få göra tvärt emot alla de Re-
 glor, som böra i allt tagas, då en sak rätt
 och redligen skall föreställas, blott han gör si-
 na konster så fint och med den smak, at de
 icke af sig själfwa blifwa förrådde. Men
 fast wår philosophiske Konstlare och Under-
 görare icke varit tingad at göra sina under-
 verk, så har dock aldrig någon annan Tass-
 spelare bättre wetat nyttja sina berörda Pri-
 vilegier, än han; hwilket skall blifwa til öf-
 werflöd klart, så snart wi nu wände oss til
 beskådande af det sätt, på hwilket han be-
 tjänt sig af Philosophernes wanliga hjälp-
 medel Slutkonsten (Logican), och Wäl-
 taligheten (Rhetorican). — Hwar finnes
 wäl i hela KANTISKA Låran en enda Lårosats,
 som innehåller Sanning och uprigtighet? *)

Hwar

*) Härifrån undantagas likwäl en myckenhet små

Hwar finnes wål i hela denna så kallade Philosophien någon enda Deduction, det är något Stycke eller någon Afhandlings del, i hwilken ej bägge ny nämnda hjälpenedel hjälpas åt at bedraga? Wältaligheten wistas gärna i Ingrefsen, at med stora ord försäkra om den uprigtigaste Afhandlings trohet, ja, om brinnande nit för Sanningen i det Problemet, som skall uplösas; men Logican står likaså troget i bakhåll i själwa Demonstrationen, at göra denna försäkran til intet, samt föra Sanningen långt bakom ljuset, brukande all upståndlig list at förwilla Läsaren. Det är mer än förundran wårdt, at se huru jämnt dessa bägge råcka hwarandra handen med sina Konstgrepp, ifrån Stycke til Stycke hela Tractaterna genom, i synnerhet i de på Swenska öfversatta. Huru wål wet icke Författaren, på alt för många ställen, sätta sig i passion för den Sanningens uplysning, som han med all sin mage söker förörka eller i grund förnekar? ända der intil, at han på et ställe inför människan,

D

såsom

Landswårde stadens Författare, som, bedragne af Tasspelare-listen, den de icke förstått, hafwa anlagit hans Principer och tillämpat dem så godt de kunnat. Wi tala nu endast om Husbonden själf och sådane hans Slafwar, som aldeles honom til behag fånglat sit Förstånd och sina Tankar.

såsom jämmerligen suckande och lifasom gråtande sina modiga Crocodils-tårar, öfwer den olycka i hwilken hon blifwit fastad på sin omåttliga rymd af owissheter och tunga skyldigheter, och det allt genom det af Philosopherne henne inbillade Raisonnemens Förnuftet, som hon aldrig nog wet, huru hon må kunna endlediga sig ifrån, för at blifwa förlofsad ifrån sina bekymmer. Se pag. 90. 91. 92. 93. Hwar fins i hela KANTISKA Philosophien någon brukad philosophisk Term, något namn på föremål, som får behålla sin rätta bemärkelse oförändrad, och som icke, at förwilla Läsaren, brukas än at betyda Saken, som är för händer, och än åter det som strider twärt deremot; annorlunda i Prämisserna (Slutgrunden), och annorlunda i Slutsatsen och Tillämpningen? Exempel derpå gifwer namnet Philosoph. Huru behändigt gör man icke, medelst det namnet, (NB. i hela historiska Förberedelsen) Philosophernes argaste fiender och belackare, alla twiflande Narrar och Sannings-förnekare, Swärmare och Phantaster, til ett folk med Philosopherne själfwe, för at uptaga desse narrarnes galenskap i Inventarium, och intet annat, göra det til Philosophernes Bosförråd, och dermed skända så wäl Philosophien, som mänskliga Förnuftet, hennes kannedorns ursprung? Det göres äfwen med orden: Philosophie, För-

Sörnufst, moraliskt Lag, Moral och Seder,
 Sinnen, Ränslor, verklig Kunskap, be-
 grep om Verld, m. fl., hvarigenom sker,
 at ingen Prämiss svarar emot sin Sluttsats,
 och ingen slutsats emot sina Prämiss, utan allt
 motsäger hwar annat, dock så listeligen, at det
 ej, utan noga påseende, kan märkas. Eller hwar
 fins ibland dessa Afhandlingar något Deductions
 slut, som gör verkligt slut på det förbetagna Äm-
 net, och som icke med inblandning af andra ifka
 outredda Ämnen sprider Läsarens tankar hit
 och dit, samt leder honom 100 mil bort från
 det ämnet, hvarom Deductionen börjades?
 — Ingen har eljest bättre kunnat upptäcka och
 för allmän dag lägga beskaffenheten af KANTI-
 ska Slutkonsten, än den af både Philoso-
 fiska och Theologiska med flere Wetenskaper,
 medelst sin Lärdom samt oförtrutna underwis-
 nings flit och trohet, så allmänt och i så hög
 grad välförtjänte Professorens och J. Docto-
 rens HERR P. N. CHRISTIERNIN, som i sin
 Granskning af KANTiska så kallade = = =
 Philosophien och = = = Rena Sörnufstet,
 så noga följt des Slutsatser på spåren, och
 så grundeligen bewist deras allt för stora o-
 grund. — Hwad den omständigheten angår,
 at han också utsatt Præmium på hwar
 och en ny Ganning, som kan bewisas wara
 genom KANTiska Philosophien i ljuset fram-
 bragt, så har jag derwid icke heller at på-
 min=

minna något annat, än blott huru jag skulle
 önska, at Præmium äfwen måtte utfättas på
 hwar och en i denna Philosophie widbröd
 gammal Sanning, som icke genom des för-
 wända Slutkonst blifwit antingen i grund
 förnekad, eller up- och nedwändt tillämpad,
 stundom ock tvärt emot all Erfarenhet och
 Sanning historiserad. — Exempel på det sist-
 nämnda gifwer föregifwandet om det olycks-
 öde, som Principium Rationis Sufficientis skall
 hafwa undergått; hwilken allmänt bekanta
 och wedertagna Grundsats såges wara af
 HUME fullkastad, och det med en sådan dom-
 kraft, at straxt derpå skall hela Bygg-
 naden ramlat. Hwilken byggnad? Utan
 twifwel hela den 5 a 6 tusend-åriga mänsk-
 liga Förnuftets Philosophiska Byggnad. Wa-
 ra dånet af så dundrande ord kunde snart
 göra en människa försträckt, och ännu mera
 den förfärliga händelsen, om den wore sann.
 Men när blifwer en för Sanning antagen
 allmän och ryktbar Lärosats fullkastad? Kan
 detta sågas wara gjordt, förr än han befun-
 nits icke wara sann, utan origtigt antagen för
 Sanning, och nu mera så bortlagd, at knapt
 någon mera sätter tro til den, och rättar sig
 derefter? At det nu icke står så illa til med
 berörda Principium, derom witnar hela werl-
 dens erfarenhet. Wäl finnas allestädes nå-
 gre så, som icke weta gifwa någon Ratio suf-
 ficiens,

Sciens, det är, något giltigt skäl, någon orsak til
 sina egna gärningar, mindre til något annat,
 som händer och sker. Men öfwer desse, så-
 som olycklige, förbarmar sig ju all den öfri-
 ga mänskligheten med sådana Jurättningar,
 som för deras behof kunna vara. Och hwad
 intyga väl desse hos alla Gultslag inrättade
 Dårhus, om icke at hela den oförrelytta män-
 nisko-hopen håller sig ännu strängt wid den
 Grundfanningen, som fått namn af Principi-
 um Rationis Sufficientis, samt hwarken önskar
 eller tror sit Förnuft någonsin kunna göras
 så rent från all förnuftighet, at man skulle
 återwända at fråga efter orsaken, det är Ra-
 tio Sufficiens, til det som händer och sker.

Om intet annat bewis wore at tilgå på
 den af mig först och sist fastställda Satsen,
 at hela KANTISKA så kallade Philosophien är
 en blott Taffspelare-lek, och et för ro skull
 anställdt Gynckleri, så wore Eder nyknämnda
 Grasskrift öfwer det framlidna Principium
 Rationis Sufficientis, med des nedamlade så
 stora och uråldriga Abhyggnad, allena tilräck-
 lig at sätta min berörda talan utom allt twi-
 welsmål. Så mycket starkare befastad må-
 ste ju den blifwa, när man härtil lägger den
 förut anmärkta omständigheten, at ofta näm-
 nda Philosophie allt igenom och til hela sin
 Substance icke består af annat, än idel Fal-
 lacier,

lacier, Paralogismer, Subreption: rÆquivo-
cationer och Contradictioner, samt alla upptänk-
liga misbruf af Slutkonsten, såsom med yt-
tersta flit utstuderade medel at inswepa saken
i mörker. Hvem i werlden kan. wara en så-
dan förstörare af sina egna Affigter, om
han haft för ändamål at stifsta en ny Phi-
losophie, som, för at kunna utspredas bland
människor, nödwändigt borde göras begrip-
lig? Mätte man då en gång uphöra at
lägga KANT den affigten til last. — Mätte
man ock likaledes uphöra at anklaga honom
för det mörka och nästan obegripliga sätt, på
hvilket han såges hafwa kungjort sin nya
Lära och sit wisdoms djup. Både wänner och
owänner skylla honom för detta felet, näm-
ligen et allt för swårt Lärorsätt, menande u-
tan twiswel Stilen. Hans egne Anhängare
såga, at denna Philosophiens Språk är
swårt, fordrande Estertanten i hela sin
styrka. — Jag får då således tilfälle at,
emot hans egne wänner, förswara honom för
denna andra honom tilfogade oförrätten, då
jag påstår at ingen tilwitelse kan wara mer
ogrundad än denna. Språket är inga-
lunda swårt, utan är aldeles sådant, som
det til et Tosspeleteri bör wara. Det har
til sina Grammaticaliska Constructioner all
den riktighet, som til en Stil fordras, och
somlige ibland de utkomne KANTiska Skrifter
(Jäm-

(jämwal de förswensskade), hafwa derhos en Rhetorisk skönhet. Hvad kan då wara mörkt och obegripligt annat än själfwa Saken? Men hwem har gifwit lof at fordra annat af et Tasspelare-werk? Hwilken fordrar wäl af en annan Tasspelare, at han icke skall så bruka några knep, utan själf förstå sin Konst? Och huru skulle detta Spellet sett ut, om de Läresatser, som jag ur KANTISKA Låran utweklat, hade af honom själf blifwit med riktig Slutkonst på samma sätt föreställda? Hvad bifall, hvad förundran skulle han dermed wunnit?

Således hoppas jag nog hafwa til fullo förswarat honom så emot det ena, som emot det andra ogrundade tilmålet. Och nu återstår intet mer, än at tillkänna gifwa orsakerna, hwarföre jag ändå icke kan gilla hela påfundet. — Philosophiens föremål, och i synnerhet det, som här sättes i fråga, näml. det mänskliga Förnuftet, är en för hög samt wiktig och ädel Sak at sätta på Tassspel. Människo-slågtet får nog swettas för det Tasspeleri, som en gång wid werldens början drefs med den Saken, då människan blef rädd at afwika från det funda eller Raisonnerings-Förnuftets Lag. och följa den andra Lagen, som omedelbart låg i hennes Sinlighet och det slags så kallade blind-

blindrena Förnuftet. Hon behöfwer icke mer frestas i den wägen. — Det aestår icke heller människor at roa sig med efterapning af den Tasspelarens Konst, som då ageras de på Theatern. Ware nog sagt derom.

Sådan är nu, M. H:rr, det lilla förswar, som Edra hårda uttåtelser emot oss förrige Philosopher hafwa afwungit mig; men som jag dock hoppas at så lärde och skarpsinnige Herrar och Män icke dermed hatt afswarlig mening, så nedlägger jag och härmedelst gärna de emot Eder förstålda omwånskap nyttjade wapen, i den lika såkra förhoppning, at wi, som icke widkännas något annat Förnuft, än det sunnda, med hwilket Gud begåfwat oss, så wara i fred och blifwa otadlade, så länge wi wete at rätt nyttja och värdera det, samt använda det förnämligast til at dermed tacka vår Gud och efter Hans Ordningss Logar frambringa de första nyttor.

Post Scriptum.

Sfall det skulle förekomma min värde Läsare besynnerligt, at jag i närwarande Urhandling endast winnlagt mig at draga fram Kantismen i dagsljuset och, så enkelt som möjligt warit, föreställa honom i sit rätta samman-

manhang, befriad ifrån den mörkhet, hwar med han omsvept sig, utan at derhos be-
wärdiga honom med någon wederslägning,
såsom man likwål annars plår göra, då för-
föriska Zrelåror undersökas; så, emedan wår
affigt dermed icke kunnat genom Gbretal, ef-
ter wanligt bruk, tillkänna gifwas; hållt den
fordrade at Påsaren först skulle själf årsara
detta Amhets besynnerliga natur; utbeder
jag mig at med få ord efteråt få anföra de
til det nyttjade afhandlings-sättet föranledan-
de orsaker.

Kantismen innehåller icke mer än en enda
Pårosats, och den behöfwer wißt icke weders-
läggas; ty han består endast i det i wår Af-
handling omständeligen uptagna skamlösa på-
ståendet: at människo-slågtet icke eger nå-
got rätteligen kalladt förnuft med dertil
höriga krafter; och är det wißerligen
icke heller mäktigt af Förnufts-Lagar,
Philosophie och Religion. Alt det öfriga
hans snock är icke annat, än sådana missbruk
af ord, genom hwilka han welat oförmåkt
frambringa berörda monstreusa Sats. Hwil-
ka ord, som de icke innehålla någon wiß och
beståndande mening, utan blott et låte, hwari-
genom wål några meningar tyckas surra för-
örönen och likasom skymta fram, men för-
swinna dock straxt, så snart Förståndet will tåsta
sig wid dem, och stadna i bara æquivocationer,

contradictioner, och sådana meningslösheter, som anmärkte äro och som ej heller behöfwa annan wederslägning än blott anmärkas; ty är klart at i dem icke kan finnas någon sats, som bör hugkommas; utan wore man fast mer i högsta grad bedragen, om man trodde sig där finna några sådana stöd för hufvudsatsen, som först borde undanbrytas, innan man kunde angripa honom. Vore det, at man skulle så låta narra sig och göra honom den hedern. Nej. Icke en gång han själf, mycket mindre hans föraktligaste underberedning, är wärd at kosta meda på. Allt hwad man med honom bör göra, är, at omedelbart låta honom själf komma fram och flämmas för sig. Gör man annorlunda, så blir han verkligen mera styrkt, än til sit intet befördrad.

Hwad som kommit mig på denna sistnämnda tanken, är den ogemena fräckhet, hwarmed Kantismen föraktar alla de handgripligaste bewis, hwarmed hans paralogismer, fallacier och contradictioner blifwit för öppen dag lagda, fortsättande sin trost lifafullt, lifasom det alsintet bekom honom. Hwaraf kommer detta? Jo af intet annat, än at man gjort honom den oförtjänta äran, och ansett honom såsom en annan willfarande Philosophie, uptagit det ena efter det andra af

af hans mångfaldiga narrenposen, lifasom de hade warit verklig. menta, fast än falska, Lårosatser, hedrat dem med wedersläggning, o. s. w. Men är han då icke et slags Philosophie, fast än oriktig? Nej, Philosophie är ju detsamma, som en Görnufts-Lära. Men nu är Kantismen et förnekande både af mänskliga Görnuftet och följagtligen af all derifrån flytande Görnufts-Läras, det är Philosophies, möjlighet; huru kan han då själf wara en Philosophie? All Philosophie är en Lärobyggnad, et Corpus doctrinæ, som består af hufwud och lemmar, alla så tilhopa fogade at den ena stöder den andra i et inbördes Sammanhang, näml. en Hufwudsats och Sanning, som närmast rör ändamålet, och under densamma wiisa andra Sanningar, på hwilka han närmast grundar sig, äfwen som ock dessa åter på wiisa andra, o. s. w. allt til de yttersta Grundsanningarne, på hwilka hela Byggnaden hwilar. Men allt detta saknas ju i Kantismen. Han består ju icke af mer än en enda Sats, och denna är icke positive, utan negative, det är, han sätter icke något at wara och at läras, utan tager bort och nekar både läran och warelsen, eller verkligheten af det som skulle läras; är ock icke någon sanning, utan den uppenbaraste af alla o sanningar; kunnande fördensfull så mycket mindre finna något stöd i andra under honom
 til

til grund lagda osanningar, som det är emot
 osanningars natur at kunna stöda hwarandra.
 Således är Kantismen på intet sätt någon
 Lärobyggnad, någon Philosophie. — Men
 hvad är han då; ty något måste han ju wa-
 ra? Jo, fast han icke är någon Philosophie
 och Lärobyggnads kropp; dock, såsom hwar
 och en kropp kan hafwa sin skugga, hwilken,
 särdeles i månsten eller skymning, bildar själf-
 wa kroppen, samt följer honom i hamn och
 hål, efterapande des åtbörder samt gör ofta
 större figur än själfwa kroppen; så är ock
 Kantismen et sådant falskt sten, et Alpespel
 och i sig själf et purt noll, men dock en
 skugga af Philosophien, som med outhärliga
 misbråk af hennes ord och termer, efterapar
 hennes åtbörder och följer henne jämnt på bår-
 larna. — Detta allt wet Kantismen med sig
 själf. Derföre består hans hufwud-intrigue
 i at hålla sig i mörkret, på det han icke
 måtte synas-wara skugga, utan kropp; lika
 nöjd om allt annat, ehwad lyte man ock må
 tillägga honom, blott han hos allmänna ho-
 pen får bibehålla sig i den tanken, at han
 är en verkelig Philosophie, wetande, at om
 han allenast vinner så mycket, så har han
 alt nog för sina affigter. — Är man nu ock
 så oförsigtig och lämnar honom den åran,
 så lämnar man ock honom så godt som vun-
 net spel straxt; ty hvad hjälper det wäl se-
 dan

dan at bekriega en flugaa? En som, i me-
 ning at Kapitlmen är Philosophie, griper ho-
 nom an för sina willfarelser, bedrager sig
 på samma sätt som den, hwilken i hastighe-
 ten råkat mistaga sig om sin egen kropps flug-
 ga, menande den wara en werkelig warelse,
 som spökar utmed honom, samt för at drif-
 wa honom bort, griper honom an med wa-
 pen. Likasom fluggan icke har några lemmar
 at fära, så har ock Kapitlmen inga Lärosat-
 ser at fullkasta, utan idel æquivocationer och
 contradictioner, m. m. men på dessa blir al-
 drig någon ånde; ty ifrån den ena flyr han
 til den andra, och mörkret samt obegriplig-
 heten är hans ständiga fristad, lika som ock
 mörkret endast skyddar den förstnämnda fluggan,
 at han aldrig stupar, aldrig flyr, aldrig faller,
 så länge striden påstår, utan wisar lika sådant
 mod och ståndagtighet, som Angriparen ock
 wäl trotsar honom igen, ehuru många hugg
 eller styng han af honom undfått; men der-
 emot, så snart det blir full dag, af sig själf
 försvinner. En Åffadare af sådan flugge-
 strid, til ex. et Barn, som icke heller annat
 wet, än at fluggan är en werkelig warelse,
 kan icke annat än falla i förundran öfwer
 des ståndagtighet, och hålla honom för at es-
 ga en oöfwerwinnelig styrka, ja til och med
 tänka at Angriparen gör honom orätt med
 de hugg och sticck han gifwer honom; likaså
 falla

falla och alle omogne samt antingen af naturen eller genom wärdelöshet forttränkte Värdomsidkare i en stupide förundran öfwer Kantismen, och ehuru många slag han får för sina orimliga Slutsatser, tänka de dock at sådant mänskligt fel oaktadt, kan likwäl i botten på hans Lära ligga någon owärderlig wisdoms stätt.

Endast af denna, i upförandet emot Kantismen och sättet til at igendrifiwa honom, begångna oförsigtighet har härbröt, at den oftanämnda Satsen, som helt och hållet utgör honom, det nekandet af människo förnufts rätta warelse, som är skummet af all orimlighet, och en nesa ej allenast för Literaturen utan och mänskligheten, at, säger jag, en så omänsklig phantasi har som en gräferande nerve-sjukdom spridt sig ut ifrån den ena Academien til den andra på utländska orter — och hwad kan wäl wara fräckare, än at et til utrotande af all både Förnatts Lära och Religion så gerad syftande ghyckleri, nu äfwen erbjuder sin tjänst at Christna Religionen, för at blifiwa des understöd? Hwem ser icke sättet dertil, och jämwäl utgången, om det anbudet antages. — De konstgrepp, hwarmed dessa försök anställas, will jag wid annat tillfälle särskildt afhandla.

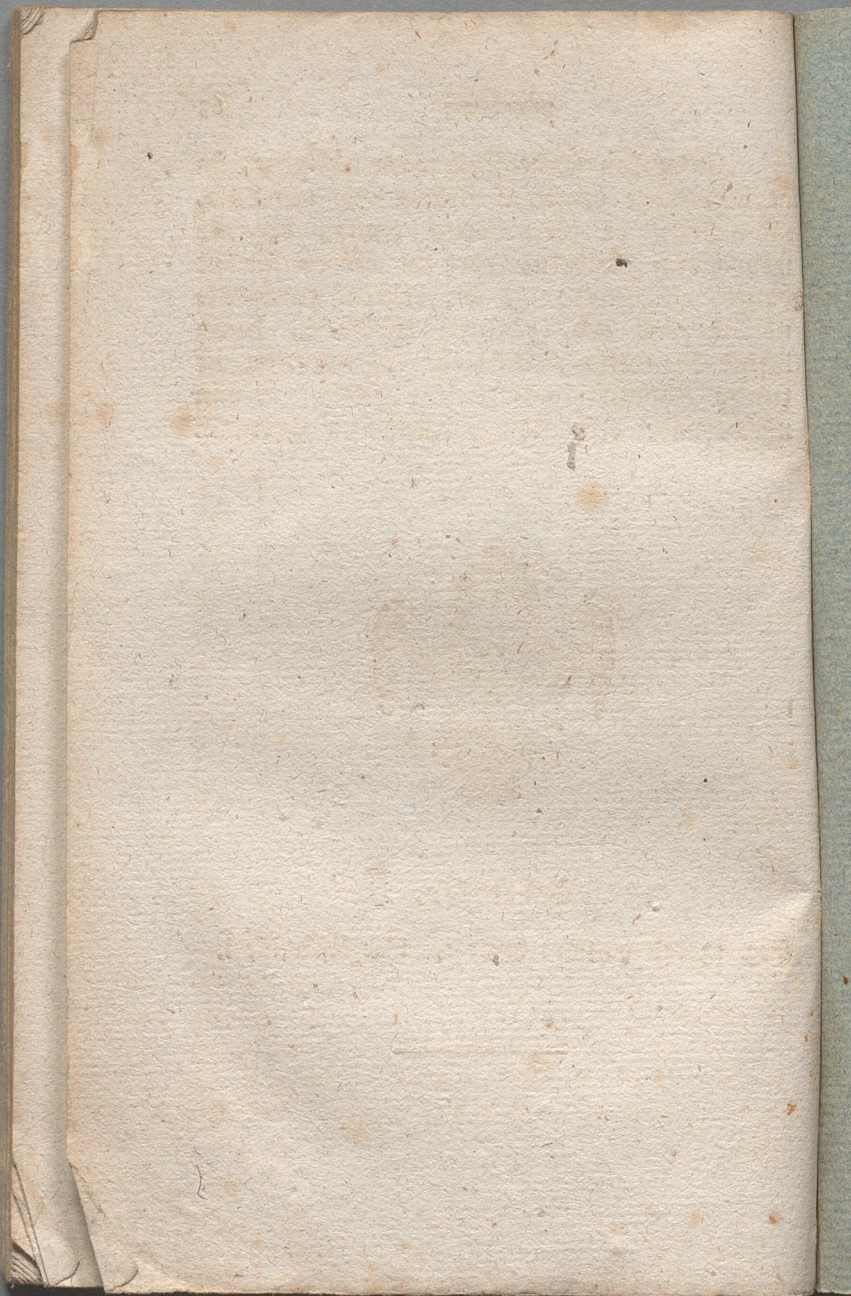
Intet kan förden skull vara nödigare, än
 at hålla dese Gycklare strängt wid den Lina,
 på hwilken de först börjat dansa, och icke
 släppa dem derifrån, förr än de dansat ut
 dansen på henne; det är, blifwit föränlåt-
 ne at rent och tydiligen förklara, huru
 långt de wilja sträcka sit förnekande af
 sunda Görnustets krafter. Hwilket är min
 närwarande Afhandlings förnämsta systemål.

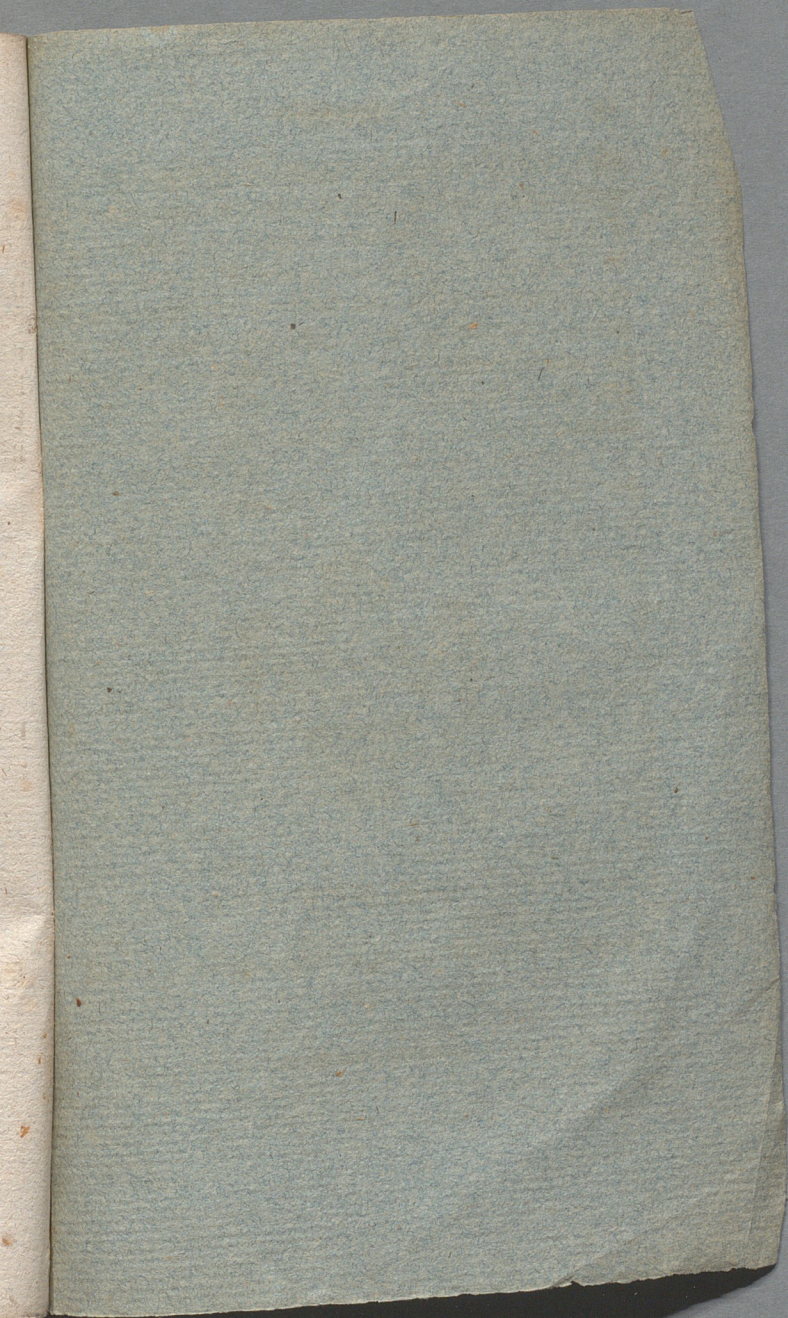
Rättelse.

Pag. 13 rad. 9. står: består i, läs: består icke i.

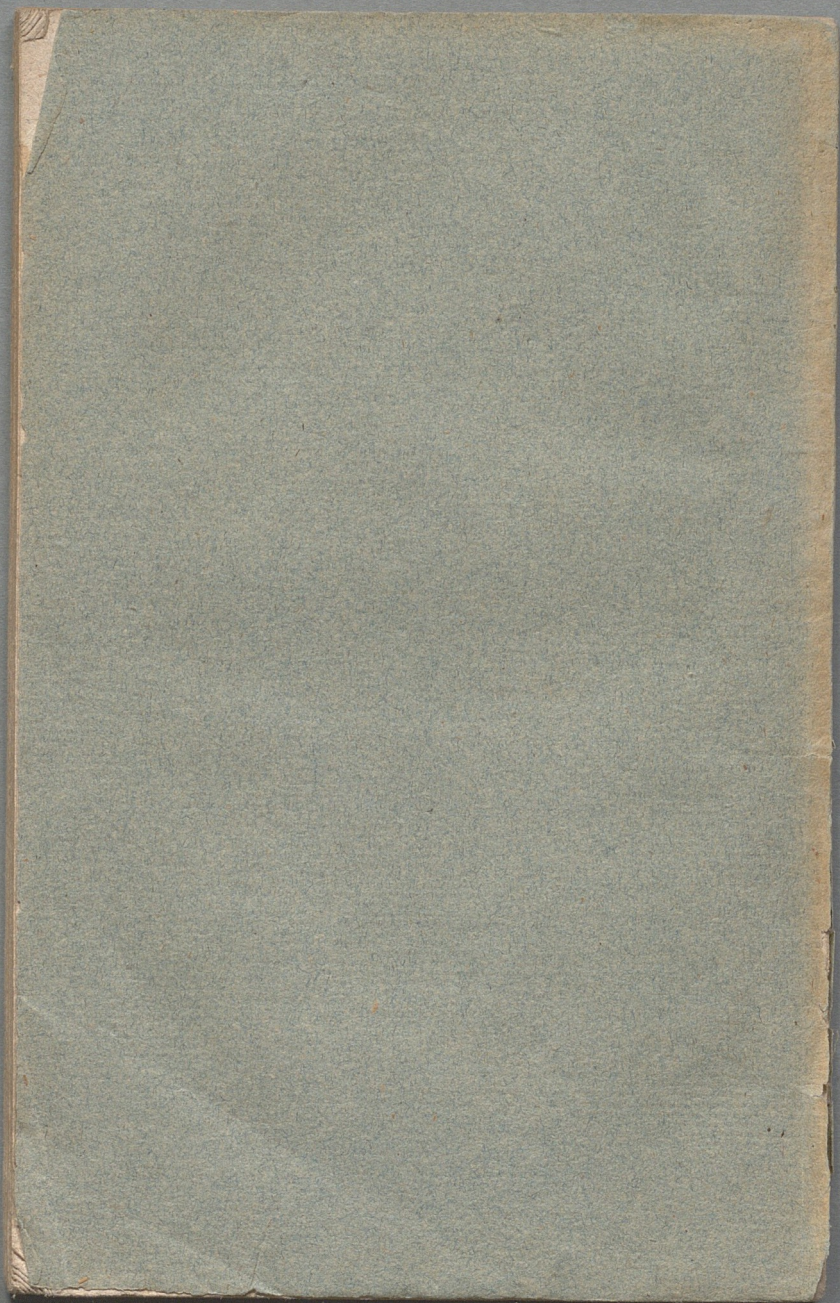

www.books2ebooks.eu